

Kritik mot Socialnämnden i Motala kommun för dess hantering av ett ärende där ett trettonårigt barn som vårdades med stöd av LVU hade en sexuell relation med en sextonåring under vårdtiden

Beslutet i korthet: Barnet AA vårdades med stöd av LVU och var familjehemsplacerad. När AA var 13 år gammal fick familjehemmet reda på att AA hade en äldre flickvän som var 16 eller 17 år gammal och att AA och flickvännen hade en sexuell relation. Familjehemmet vände sig då till socialtjänsten för att få hjälp att hantera situationen. Socialnämnden polisanmälde inte det inträffade och nämnden inledde inte heller någon utredning enligt 11 kap. 1 § SoL för att klarlägga AA:s behov av stöd och hjälp. I stället fick familjehemmet rådet av socialtjänsten att prata med AA om vikten av säkert sex. Till slut polisanmälde AA:s mor det inträffade.

I beslutet konstaterar JO att eftersom AA var omhändertagen av samhället för vård hade socialnämnden ett långtgående ansvar för honom. Mot bakgrund av uppgifterna från familjehemmet borde nämnden omgående ha inlett en utredning för att allsidigt kunna belysa AA:s situation, och nämnden kritiserar för att inte ha inlett en utredning.

I nämndens svar till JO uppgavs att den övervägde att polisanmäla det inträffade men att det beslutades att någon polisanmälan inte skulle göras. Nämndens bedömning dokumenterades dock inte. I beslutet uttalar sig JO om rollfördelningen mellan polis- och åklagarmyndigheten å ena sidan och socialnämnden å andra sidan, i de fall ett barn kan vara utsatt för t.ex. sexualbrott. Enligt JO ska socialnämnden oberoende av en eventuell polisutredning och åklagares bedömning bilda sig en egen uppfattning om barnets behov av insatser för skydd och stöd. Om en socialnämnd beslutar att inte polisanmäla ett misstänkt sexualbrott mot ett barn ska en sådan bedömning dokumenteras. JO kritiserar nämnden för bristande dokumentation.

JO fastslår avslutningsvis att ett barn som är under 15 år har behov av ett absolut skydd mot sexuella handlingar. Uppgifterna som familjehemmet lämnade till socialtjänsten tydde på att AA var utsatt för ett allvarligt brott, och att då lämna familjehemmet rådet att prata med AA om vikten av säkert sex är anmärkningsvärt. För detta kritiserar socialnämnden.

Anmälan

I en anmälan till JO klagade BB på socialtjänsten i Motala kommun och uppgav i huvudsak följande: Han och hans fru var tidigare familjehem med Motala kommun som uppdragsgivare. Kommunen placerade barnet AA hos dem. I februari 2017 berättade AA, som då var 13 år gammal, att han hade en äldre

flickvän som var 16 eller 17 år gammal. De fick reda på att AA och flickvännen hade sexuellt umgänge och AA verkade efter hand må dåligt av relationen. BB och hans fru vände sig till socialtjänsten för hjälp, men de fick inte något stöd. Socialtjänsten polisanmälde inte heller det inträffade. Till slut gjorde AA:s mor en polisanmälan.

Utredning

Efter att ha hämtat in vissa handlingar från socialförvaltningen i Motala kommun begärde JO att socialnämnden i kommunen skulle yttra sig över BB:s anmälan.

Socialnämnden i Motala kommun uppgav i sitt svar till JO i huvudsak följande:

— — —

Yttrande

Under våren 2017 meddelade familjehemmet till ansvarig familjehemshandläggaren att den placerade pojken hade en flickvän som var äldre och att de troligtvis hade haft sexuellt umgänge. Den placerade pojken var vid tillfället 13 år, skulle fylla 14 och flickan var 16 år.

Familjehemssekreteraren hade därefter tät kontakt med familjehemmet och handledde dem utifrån den uppkomna situationen. Familjehemssekreteraren uppmanade även familjehemmet att prata med flickans mamma om den relationen hon var involverad i och prata med pojken om säker sex samt att ta kontakt med ungdomshälsan för mer råd.

Familjehemshandläggaren informerade omgående ansvarig socialsekreterare, CC, i barn och ungdomsgruppen om den uppkomna situationen.

Diskussion fördes bland berörda handläggare, arbetsledare och chef på socialkontorets sektion för barn och unga om polisanmälan skulle göras eller inte och vad som i övrigt behövde göras. Det bedömdes svårt att hindra ungdomarna att träffas men det behövdes mer ramar och mer struktur i relationen dem emellan. I samtal med den placerade framkom inget som tydde på att han mådde dåligt av relationen med flickvännen eller att han tvingades vara med henne på något sätt han inte ville. Det var en vanlig pojk- och flickvårsrelation. Det fanns i dåläget inget som styrkte att de skulle haft sex och inte heller något som talade för att pojken befann sig i någon form av beroendeställning gentemot flickan. Efter övervägande i arbetsgrupp och med arbetsledare bedömdes att polisanmälan inte skulle göras och att inte inleda någon utredning. Utredning av person ska enligt förvaltningslagen göras enbart om det är nödvändigt. I det här fallet var kontakten med berörda parter god och kontinuerlig kontakt hölls med pojken och med familjehemmet. Det bedömdes som tillräckligt.

Socialförvaltningen medger att det brustit i dokumentationen av bedömning och skälen till varför polisanmälan inte gjordes och utredning inte inleddes.

BB kommenterade därefter remissvaret.

Bedömning

Rättsliga utgångspunkter

En socialnämnd ansvarar, enligt 5 kap. 11 § tredje stycket socialtjänstlagen (2001:453), SoL, för att ett barn, som utsatts för brott, och dennes närstående får det stöd och den hjälp som de behöver.

I fråga om barn som placerats i t.ex. ett familjehem ska socialnämnden enligt 6 kap. 7 § SoL bl.a. medverka till att de får god vård och fostran och i övrigt gynnsamma uppväxtförhållanden. Socialnämnden ska också enligt 6 kap. 7 b § SoL noga följa vården av de barn och unga som vårdas i ett familjehem. En socialnämnd har alltså ett särskilt ansvar för barn och unga som har placerats i familjehem.

De övergripande bestämmelserna om socialnämndens ansvar gäller även när barn och unga har omhändertagits för vård enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU.

Enligt 11 § första stycket LVU bestämmer socialnämnden hur vården av den unge ska ordnas och var han eller hon ska vistas under vårdtiden. Av fjärde stycket samma bestämmelse framgår att nämnden eller den som nämnden uppdragit vården åt ska ha uppsikt över den unge och, i den utsträckning som behövs för att genomföra vården, bestämma om hans eller hennes personliga förhållanden. Av bestämmelsen följer att nämnden efter ett beslut om vård enligt LVU inträder vid sidan av vårdnadshavare eller i deras ställe och att nämnden har samma skyldigheter och befogenheter som tillkommer vårdnadshavarna. Att noga följa och stödja de barn som omhändertagits av samhället för vård är en av de viktigaste uppgifterna för den sociala barn- och ungdomsvården. Eftersom samhället tar över ansvaret för barnets fostran vid en placering är det särskilt angeläget att uppföljningen av vården bedrivs systematiskt och regelbundet (se prop. 2002/03:53 s. 84 och prop. 2012/13:10 s. 76).

Socialnämnden ska enligt 11 kap. 1 § första stycket SoL utan dröjsmål inleda utredning av vad som genom ansökan, anmäla eller på annat sätt har kommit till nämndens kännedom och som kan föranleda någon åtgärd av nämnden. Enligt 11 kap. 1 § andra stycket SoL ska vad som har kommit fram vid utredning och som har betydelse för ett ärendes avgörande tillvaratas på ett betryggande sätt. Av 11 kap. 5 § första stycket SoL framgår vidare att handläggningen av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser, vård och behandling ska dokumenteras. Dokumentationen ska utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse.

Inom socialtjänsten gäller enligt 26 kap. 1 § offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), OSL, sekretess för uppgift om en enskilds personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Sekretessen hindrar alltså socialnämnden att anmäla brott om det inte finns särskilt lagstöd för att bryta sekretessen. Enligt undantagsbestämmelsen i 10 kap. 21 § OSL har dock socialnämnden en möjlighet att anmäla brott enligt bl.a. 6 kap. brottsbalken till polisen utan hinder av sekretess.

I Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:6) om socialnämndens handläggning av ärenden som gäller barn och unga sägs bl.a. att om det finns en

misstanke om brott mot barn enligt bl.a. 6 kap. brottsbalken bör en polisanmälan skyndsamt göras, såvida det inte strider mot barnets bästa. Om det är oklart huruvida en polisanmälan ska göras, bör polis eller åklagare konsulteras. Om en socialnämnd har fått kännedom om att ett barn kan ha varit utsatt för brott enligt bl.a. 6 kap. brottsbalken, men har avstått från att göra en polisanmälan, bör skälen för detta framgå av barnets journal (se 4 kap. 11 § SOSFS 2014:5).

JO har tidigare uttalat att när en socialnämnd överväger att göra en polisanmälan om ett misstänkt brott mot barn bör nämnden beakta bl.a. barnets behov av skydd, brottets svårighetsgrad, barnets relation till den misstänkte gärningsmannen och hur barnet kan reagera om nämnden gör en anmälan (jfr t.ex. JO 2011/12 s. 426 och JO 2019/20 s. 493).

Bedömning av nämndens handläggning i detta fall

Av bestämmelsen i 6 kap. 4 § första stycket brottsbalken, i dess lydelse före den 1 juli 2018, framgår att den som har samlag med ett barn under 15 år eller som med ett sådant barn genomför en annan sexuell handling som med hänsyn till kränkningens allvar är jämförlig med samlag, döms för våldtäkt mot barn till fängelse i lägst två och högst sex år. Alla sexuella handlingar mot någon som inte fyllt 15 år är således otillåtna (jfr dock bestämmelsen om sexuell utnyttjande av barn i 6 kap. 5 § och ansvarsfrihetsregeln i 6 kap. 14 § brottsbalken) och ett barn som inte har fyllt 15 år och som har en sexuell relation med någon över 15 år utsätts alltså för ett brott. Det har inte någon betydelse om barnet har deltagit frivilligt i de sexuella handlingarna (se prop. 2004/05:45 s. 21 f).

Av utredningen i ärendet framgår att socialnämnden i februari 2017 fick information om att AA, som då var 13 år gammal, hade en äldre flickvän, som var 16 eller 17 år gammal, och att AA och flickvännen hade en sexuell relation. Detta innebär att nämnden alltså hade information om att AA kunde ha blivit utsatt för sexualbrott.

Det är viktigt att notera att polis- och åklagarmyndigheten å ena sidan, och socialnämnden å andra sidan har att utreda misstanke om sexuella övergrepp mot barn, men att myndigheterna har olika roller. De brottsutredande myndigheterna ska genom förundersökning utreda om brott har begåtts och finna en gärningsman. Socialnämnden har till uppgift att utreda barnets och familjens situation samt barnets behov av hjälp och stöd. Socialnämnden ska alltså, oberoende av en eventuell polisutredning och åklagares bedömning, bilda sig en egen uppfattning om barnets behov av insatser för skydd eller stöd. För att kunna göra det behöver nämnden genomföra en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL.

Av utredningen i ärendet framgår att nämnden inte inledde någon utredning för att utreda AA:s behov av stöd och hjälp. Eftersom AA var omhändertagen av samhället för vård hade nämnden ett långtgående ansvar för honom. Mot

bakgrund av de uppgifter som nämnden fått in i februari 2017 om att AA kunde ha blivit utsatt för sexualbrott borde nämnden därför omgående ha inlett en utredning för att allsidigt kunna belysa AA:s situation. Nämnden ska kritiseras för att den inte inledde en utredning.

Jag kan vidare konstatera att nämnden i sitt remissvar vad gäller frågan om utredning endast resonerat utifrån regelverket i förvaltningslagen. En socialnämnds utredningsskyldighet regleras i SoL och det är anmärkningsvärt att nämnden i sitt remissvar resonerar kring utredningsskyldigheten utifrån en lag som inte reglerar denna fråga. Detta tyder på en oroväckande okunskap om det grundläggande regelverk som styr nämndens verksamhet.

Nämnden har i sitt svar till JO uppgett att den övervägde att anmäla det inträffade till polisen, men att det beslutades att någon polisanmälan inte skulle göras. Denna bedömning dokumenterades dock inte i ärendet. Som jag redogjort för ovan ska en sådan bedömning dokumenteras, och jag är kritisk till att så inte skedde i detta fall.

Avslutningsvis kan jag konstatera att BB och hans fru vände sig till socialtjänsten för att få råd om hur de skulle hantera situationen kring AA och flickvännen. De fick då rådet av socialtjänstens handläggare att prata med AA om vikten av säkert sex. Ett barn som är under 15 år har behov av ett absolut skydd mot sexuella handlingar. Uppgifterna som nämnden hade vid tillfället tydde på att AA var utsatt för ett allvarligt brott, och att då lämna detta råd är anmärkningsvärt. Det är med förvåning som jag noterar att nämnden inte ens i samband med remissvaret insett det felaktiga i handläggningen. Möjligen tyder det inträffade på att nämnden inte förstått allvaret i uppgifterna. Oavsett hur det förhåller sig i denna fråga ska nämnden kritiseras för rådet som gavs till familjehemmet.

Avslutande synpunkter

I ärendet har framkommit att nämnden har begått fel på flera punkter vid handläggningen av ärendet om AA. Felen rör delvis grundläggande regler och jag avser då främst utredningsskyldigheten i 11 kap. 1 § SoL samt bestämmelserna om dokumentation. Jag utgår från att nämnden nu vidtar utbildningsinsatser för att komma till rätta med de brister som framkommit vid granskningen. Detta torde vara centralt för att något liknande inte ska kunna inträffa igen.

Det som i övrigt har kommit fram i ärendet ger inte anledning till någon kommentar från min sida.

Ärendet avslutas.